

# Kelták az Újvilágban

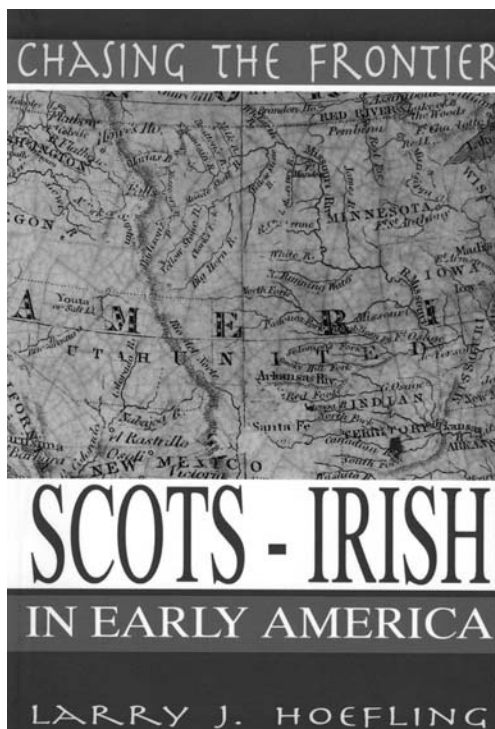
LARRY J. HOEFLING: *Chasing the Frontier.*  
Scots-Irish in Early America.  
New York – Lincoln – Shanghai, iUniverse, Inc.  
2005. p. 280



Észak-Amerika korai történetében a skót származású ulsteri telepesek kiemelkedő szerepet töltek be. A függetlenségi háborút megelőző hat évtizedben többszáz ezren vándoroltak ki közülük az észak-amerikai angol gyarmatokra. Ez lényegében a legnagyobb és legjelentősebb kiáramlás volt a Brit-szigetéről a XVIII. század folyamán. Ezeknek a telepeseknek kulcsszerepük volt abban, hogy az angol kolóniák brit gyarmatokká válhattak. Az ő érdemük volt a kezdetben csak a szűk tengerparti sávon elterülő gyarmatok határainak nyugat felé való kiterjesztése. Fontos szerepet játszottak továbbá az etnikai sokszínűség kialakításában és a vallásosság megújításában is.

Larry Hoefling könyve ezeknek a skót származású északír protestáns telepeseknek állít emléket. Végigköveti a népcsoport történetét Skóciától az Egyesült Államok korai szakaszáig. Az első fejezetből (*The Lowland Scots*) megtudhatjuk, hogy Ulster gyarmatosítása a XVII. század folyamán azért vált lehetségessé, mert a korábbi kísérletektől eltérően nem csupán angol, hanem skót telepek is részt vettek benne. I. Jakab helyesen ismerte fel, hogy Ulster – mostoha körülményei okán – nem bír kellő vonzeróval angol alattvalói számára. A skót bérlők ellenben könnyen átszállíthatták jóságukat, s más egyéb ingóságukat a Skócia partjaitól mindössze húsz-harminc mérföldnyire lévő ír partokra. Ezen kívül a szegényes skót életkörülmények, és a bérlők számára kedvezőtlen skóciai bérleti rendszer sokkal vonzóbbá tették Ulster gyarmatosítását a skót farmerek számára, mint amilyenek az angol vállalkozóknak tűnt. A király jól gondolta, hogy a termékeny írországi földekre szóló hosszú távú bérleti szerződés kecségetően fog hatni azokra a skóciai bérlőkre, akiknek az anyaországban sokkal rövidebb időre adtak ki nehezen művelhető, szinte terméketlen földeket. Ulster gyarmatosítása a skót telepek számára egy igen kedvező lehetőség volt.

A kötet második fejezetének (*Across The Atlantic*) elején a szerző külön kihangsúlyozza, hogy



az Újvilágba kivándorló ulsteri skótok már nem azok a szegény bérlők voltak, akik egykoron a skót Alföldről Ulsterbe települtek. Az észak-írországi gyapjú- és vászonipar fellendülésének, valamint az arra alapuló kereskedelemnek köszönhetően a skót származású lakosság zöme a XVII. század végén már aránylag jómódban élt, és gyarapodott. Maga az Amerikába történő tömeges kivándorlás is pont emiatt eléggé későn, a XVIII. század második évtizedében kezdődött csak el. Ennek konkrét kiváltó okai egyrészlől Westminsternek az ír gyapjú- és vászonipar volumenének letörését szándékozó törvényi intézkedéseiben, másrészlől pedig az 1715–19 közötti, a termés javát elpusztító rendkívül aszályos időjárásban keresendők. Ezen felül William Penn is telepeket keresett Pennsylvania nyugati területeinek benépesítésére. Ezek után nem volt véletlen, hogy az ulsteri skót kivándorlók zöme Pennsylvániát vette célba. Ebből a fejezetből megtudhatjuk, hogy 1717–18 között

több mint ötezer, 1725–29 között legalább tizenöt-ezer ulsteri skót telepes vándorolt ki Amerikába. A XVIII. század folyamán még további hullámokban (1740–41; 1754–55; 1771–75) érkeztek emigránsok Észak-Írország területéről. Pontos adatok nincsenek, de becslések alapján Larry Hoefling mintegy négyszázötvennégyezer főre teszi 1790-ben az Amerikában élő ulsteri skótok számát. Ez a teljes lakosság tizennyháza százalékát tette ki.

Pennsylvania más népei az ulsteri skótokat hirtelen haragú, indulatos embereknek tartották, akik állandóan összetűzésbe kerültek szomszédjaikkal. Főként a földjeiket védő indiánokkal voltak afférjaik, de gyakran torzsalkodtak az ugyancsak nagy számban nyugat felé terjeszkedő németekkel is. Egy idő után Pennsylvania vezetői megtiltották az ulsteri skótoknak a tengerparti vagy keleti területeken történő letelepedést. Helyette nagyon kedvező feltételekkel biztosították földet számukra a nyugati határterületeken, hogy mintegy élő pajzsként védjék a gyarmat lakosságát az indiánok, valamint a francia és spanyol gyarmatosítók támadásaitól.

A könyv harmadik fejezetéből (*The Shenandoah Valley*) megtudhatjuk, hogy miért és hogyan kezdték el az ulsteri skót telepesek benépesíteni a Virginia nyugati határvidékén elterülő Shenandoah-völgyet. Pennsylvania területei az 1740-es évekre már nem bizonyultak elegendőnek az újabb hullámban érkező ulsteri telepeseknek. A már letelepedett ulsteri presbiteriánus családok fiatal tagjai is új területek után kezdtek nézni, mivel drágállottak az egyre fogyó földek emelkedő bérleti díját. Ezt követően az Appalache és Blue Ridge hegységek között elterülő Shenandoah-völgy fontos célállomássá vált az ulsteri skót emigránsok számára. A terület legnagyobb birtokosai (John és Isaac Van Meter, William Beverley, Benjamin Borden) olyan sok ulsteri telepest csábítottak földjeikre, hogy „*Irish Tract*” néven emlegették sokáig a területet. A letelepedett családok állandó harcot folytattak egyrészt a vadonnal, másrészt az őslakosokkal. Sokáig semmilyen törvénykezés, bíróság vagy sheriff nem volt a térségben, így a maguk által kreált jogok szerint éltek ezek az első pionírok. A „*corn right*” a termőföldek, a „*tomahawk right*” az erdők, a „*cabin right*” pedig az épített házak körüli terület tulajdonjogát szabályozta. Maguk az életköriülmények is igen kezdetlegesek voltak. Szórakozási lehetőségük nemigen akadt, a meglévőket is nagyon behatárolták egyrészt a mostoha körülmények, másrészt a szigorú egyházi szabályok. Tilos volt táncolni és káromkodni, ennek megszegését súlyos pénzbírsággal büntették. Társasági életet is csak férfiak élhettek. A nők feladata a gyerekeknevelés, a főzés

és a ruhakészítés volt. A sok munka mindazonáltal meghozta gyümölcsét, és a Shenandoah-völgy is elkezdett szépen-lassan fejlődni. Utakat, templomokat, közigazgatási hivatalokat, malmokat, börtönt és lóversenypályát építettek. Sheriff vigyázta a rendet, bíróság próbált meg öröködni a törvényeken, lelkész pedig az emberek lelki üdvén.

A negyedik fejezetben (*The Carolina County*) Larry Hoefling tovább vezet minket az ulsteri skótok vándorlási útvonalán keresztül. Megtudjuk, hogy 1750-re a Shenandoah-völgy földjei már elkeltek. A következő telepeseknek tehát, ha földet akartak maguknak szerezni, tovább kellett vonulniuk Észak-Karolina irányába. Nemsokára Észak-Karolinában a Yadkin- és a Catawba-folyók völgyei váltak Amerika ulsteri skótok által legsűrűbben lakott területeivé. Mathew Rowan kormányzóhelyettes tanúsága szerint 1755-re már legkevesebb háromezer hadra fogható, harcképes férfi élt Észak-Karolina nyugati határvidékén. Ez pedig összehasonlítva a hét esztendővel korábbi, alig százfős létszámmal, óriási előrelépésnek tekinthető. A helyi katauba indiánok<sup>1</sup> eleinte barátságosak voltak az európai telepesekkel, de a későbbiekben megromlott közöttük a viszony. Ez minden bizonnyal az egyre nagyobb létszámban érkező fehér telepeseknek tudható be. Az indiánok egyre többször vezettek zsákmányszerző portyákat a gyarmatosítók ellen. Ruhaneműt, élelmiszert, sőt nőket és gyerekeket is raboltak. Ezek hatására az ugyancsak ulsteri származású Arthur Dobbs kormányzó Salisbury-től nyugatra elkezdte egy erődítmény építtetését. Azonban a katauba indiánok szűnni nem akaró támadásai arra a következtetésre juttatták Dobbs kormányzót, hogy az Észak- és Dél-Karolina között dúló határvita miatt a dél-karolinai telepesek ösztökélik és hergelik az őslakosokat az észak-karolinai telepesek ellen. Mindazonáltal közel sem volt olyan súlyos a helyzet, mint Virginiában a Shenandoah-völgyben.<sup>2</sup> Így végül is az átmeneti nehézségeket követően a karolinai ulsteri skót telepek és telepesek lélekszámban folyamatosan növekedtek. A lakosság megtalálta módját a megélhetésnek és a gyarmatadásnak. Az erdőkben fakitermelést végeztek, a

<sup>1</sup> Az egyes indián törzsek neveit a magyar helyesírási szabályoknak megfelelően fogom tanulmányomban közölni. Mivel azonban ennek gyakorlata még nem terjedt el kellőképpen a magyar szakirodalomban, az alábbiakban ismertetem a recenzioimban fellelhető angol terminológiát, s annak magyar variánsait: *Catawba* = *katauba*; *Cherokee* = *cseroki*; *Ottawa* = *atava*; *Delaware* = *delaver*; *Huron* = *hjuon*; *Miami* = *májámi*; *Potawatomi* = *potavatómi*; *Seneca* = *szeneka*; *Shawnee* = *saúni*; *Mingo* = *mingó*.

<sup>2</sup> Itt két esztendő alatt hatvannyolc ember halt meg a határvillongásokban. 68. old.

földeken kukoricát, dohányt és lent termesztettek. A kukoricát a legkülönbözőbb módokon hasznosították. Ez élelem gyanánt szolgált a jószágoknak és embereknek egyaránt, de whiskey-t is készítettek belőle. A dohányt a személyes fogyasztáson túl főként eladásra termesztették, míg a lenből az asszonyok készítettek ruhaneműt. Kialakultak a mindennapi társadalmi szokások, melyek szabályozták az élet szinte valamennyi területét a házasságkötéstől kezdve a temetésen át a szórakozásig.

Az ötödik fejezetből (*Scots-Irish and the Frontier Wars*) megtudhatjuk, hogy a Shenandoah-völgy és a karolinai határvidék benépesítése után az ulsteri skót telepesek az Ohio-folyó völgyét vették célba, mint fő letelepedési területet. A területre azonban Nagy-Britannián kívül Franciaország is igényt tartott. A franciák ugyanis a Mississippifolyó mentén és az Ohio-folyó völgyén keresztül, erős és életképes telepek létrehozásával kívánták biztosítani a zavartalan és biztonságos összeköttetést kanadai és louisianai területeik között. Erre jogalapot 1679 óta tartottak, amikor először elérték a területet, s formálisan a francia korona birtokába helyezték azt.<sup>3</sup> Ezzel szemben a britek a terület őslakosaival, az irokéz indiánokkal 1744-ben kötött lancasteri-szerződésre hivatkozva formáltak igényt a területre. Ezzel a jogalappal két nagy földfogláló társaság is elkezdett telepeseket csábítani a területre. A virginiai *Ohio Land Company* az Ohio-folyótól délre kapott kétszázezer acre<sup>4</sup> földterületet a brit koronától. A *Loyal Land Company* pedig a folyótól nyugatra vett birtokba nyolcszáz ezer acre földterületet. Természetesen az Ohio-völgy indiánjai sem akarták ősi földjeiket átengedni az újonnan érkező fehér gyarmatosítóknak. Így igen hamar komoly konfliktusok alakultak ki a rivális európai hatalmak, azok telepesei, valamint az indiánok között.

1753-ra a francia kormányzó, Duquesne márkí több erődítményt és telepet is létesített az Ohio-folyó völgyében. A Pennsylvania és Virginia határterületein élő brit telepesek aggodalommal tekintettek a francia terjeszkedésre. Miután a franciák visszautasították Virginia kormányzójának, Robert Dinwiddie-nek a felszólítását, hogy hagyják el az *Ohio Land Company* által igényelt területet, a britek is neki kezdtek egy erőd építésének a Monongahela- és Allegheny-folyók találkozásánál, a mai Pittsburgh területén. Ezzel párhuzamosan a gyarmati milíciák toborzásába is belekezdtek, hogy eredményesen fel tudják venni a harcot a gyarmatosító francia csapatokkal. A milíciák élén az ifjú George Washington állt. Mielőtt azonban megérkezett volna a Washington parancsnoksága alatt álló erősítés, a franciák megtámadták az

épülő erődítményt, s elűzték onnan a briteket. Ezt követően, 1754. május 24-én Washington Great Meadows-ba vezette embereit, ahonnan a baráti mingó indiánokkal közösen lecsaptak egy kisebb francia egységre. Ebben az összecsapásban a britek megöltek tíz franciát, illetve további huszonháromat foglyul ejtettek. Ez, a franciák által mérszárlásnak nevezett csetepaté szolgált indokul a több mint tíz esztendeig tartó gyarmati háborúra Franciaország és Nagy-Britannia között. A franciák július 3-án támadást indítottak a Great Meadows-ba visszahúzó Washington ellen. A négy száz főnyi milíciával védekező Washington nem tudta tartani magát a kilenc száz fős francia csapatokkal szemben, így megadásra kényszerült. Ez a vereség sokkhatásként érte a brit gyarmatok lakosságát és a kormányzatot egyaránt. Ezért Westminster úgy határozott, hogy erősítést gyanánt a térségbe küldi 44. és 48. gyalogezredeit Edward Braddock tábornok parancsnoksága alatt. A reguláris brit erőket Észak-Karolinából és Virginiából érkező gyarmati milíciák segítették az elkövetkező küzdelmekben. George Washington Braddock mellett tanácsadóként továbbra is a milíciák élén maradt. A háború kezdeti szakaszát az angolszász történetírás a brit parancsnokról Braddock-hadjáratként tartja számon. Az 1755 júniusában meginduló hadjáratban a britek mintegy kétezer-ötszáz főnyi haderővel rendelkeztek a franciák nyolcszáz fős hadseregével szemben. Braddock ennek tudatában magabiztosan masírozott a francia Duquesne-erőd felé. A franciák azonban indián szövetségeseik segítségével csapdába csalták az európai hadviselési szabályokhoz szokott brit tábornokot, s a francia erőtől mindössze tíz mérföldnyire totális vereséget mértek rá.<sup>5</sup> A vereséget követően a Virginia, Maryland és Pennsylvania határvidékein élő brit gyarmati lakosság körében pánik tört ki, és sokan elhagyták otthonukat. A veszélyben azonban megmutatkozott a lakosság valódi karaktere. Míg a németek és az angol kvékerek a diplomatikus tárgyalások útján történő konfliktuskezelés módját részesítették előnyben, addig az ulsteri skótok bátran felvették a harcot mind a franciákkal, mind azok indián szövetségeseivel. Jelen esetben a brit kormányzatnak előnyt jelentett az ulsteri skótok makacs, harcias és konok természete. A gyarmati milíciák tagjai is zömében közülük kerültek ki. A kritikus években, évtizedekben a brit gyarmatok határvidékein szinte élő pajzsként küzdöttek a túlélésért.

Ilyen makacs küzdelem volt az Észak-Karolinában dülő is. Braddock tábornok balul sikerült

<sup>5</sup> Míg a franciák az összecsapásban kevesebb, mint hatvan embert vesztek, addig a britek majdnem ezer főt. Veszteségük halottakban és sebesültekben pontosan kilencszázhetvennégy fő volt. 70. old.

<sup>3</sup> A formális birtokbavételre 1682-ben került sor.

<sup>4</sup> 1 acre = 4047m<sup>2</sup>

hadjárataival párhuzamosan Dobbs kormányzó telepesei – főként ulsteri skótok – és az őslakos indiánok között több éves harc kezdődött a gyarmat nyugati határterületein található földekért. A skót telepesek a katauba és a cseroki indián törzsekkel vívtak szűnni nem akaró harcokat. Míg 1758 őszére végül is Rowan megye békebírája, John Brandon ideiglenes fegyverszünetet kötött a cseroki indiánokkal.

Mindazonáltal a britek 1758-ban ismét megkísérelték átvenni az Ohio-völgy fölötti politikai ellenőrzést, s a maguk oldalára fordítani a katonai szerencsét. John Forbes brit tábornok ötezer fős gyarmati haderővel, valamint ezernégyszáz skót Highlanderrel a pennsylvaniai Bedfordból Duquesne-erőd elfoglalására indult. Miután átvágtak az Ohio-völgyön, s maguk mögött biztosították az utánpótlási vonalat, két hónapos fegyveres harcban sikerült meghátrálásra, és az erőd feladására kényszeríteniük a francia csapatokat. Ezáltal az Ohio-folyó völgye ismét a brit korona hatáskörébe került. A franciák visszaszorulása az őslakosokhoz fűződő viszonyt is befolyásolta. Mivel a továbbiakban már nem volt rájuk szövetségesként szükségük, a britek a gyarmati határvidékről az Appalache-hegységbe űzték az indiánokat.

A könyv hatodik fejezetében (*Where There's A Will*) először a hétéves háború befejezéséről olvashatunk, majd a gyarmatok mindennapjaiba nyerhetünk bepillantást. Kiderül, hogy Duquesne-erőd kapitulációja után az Ohio-völgyének többi francia erődítménye is a britek kezére került, akik 1760-ra már szinte egész Kanadát elfoglalták, és birtokukba vették. A hétéves háborút lezáró 1763-as párizsi szerződésben mindez szentesítést is nyert. Franciaország a Mississippitől keletre fekvő területeket – beleértve Kanadát is – átengedte Nagy-Britanniának. A párizsi szerződést követően az indiánok számára nyilvánvalóvá vált, hogy a britekkel való kapcsolatuk megváltozott. Tudták, hogy földjeik megtartásáért harcolniuk kell, különben végérvényesen elveszítik azokat. Ezért még 1763-ban az atava törzs főnöke, Pontiac harci övet küldött a veszélyeztetett törzsekhez (delaver, hjuron, májámi, potavatómi, szeneka, saúni), hogy hadba hívja őket a fehérek ellen. A sikeres felhívást követően az indiánok Detroit erődjét akarták elfoglalni, de az erős védelemmel bíró erődítményt nem tudták bevenni. Így a környező farmokra csaptak le, s több mint kétezer – többségükben ulsteri skót – telepest gyilkoltak meg.

Augusztusban a britek Henry Bouquet ezredes vezetésével négyszázhatvan katonát küldtek Pontiac ellen. Az indián hadviselést kitűnően el-

sajátító Bouquet ezredes augusztus 6-án csapdába csalta a delaver, a hjuron, a mingó és a saúni törzsek egyesített seregét, és súlyos vereséget mért rájuk. Ezután a britek új szerzeményeiken sorra megerősítették erődítményeiket, majd külön-külön szerződéseket és békét kötöttek az egyes indián törzsekkel. Ezt látván Pontiac is elásta a csatabárdot, de a békét csak halálát követően realizálhatták a telepések. Mindezek után egyértelművé vált, hogy a brit gyarmatokon az őslakos indiánok alávett, jó esetben megtúrt helyzetbe kerültek.

A következő fejezet (*Dunmore's War*) egy lokálisnak nevezhető, ám annál véresebb háború eseményeit ismerteti az érdeklődő olvasóval. 1772-ben Dunmore negyedik grófia, az ambiciózus John Murray lett Virginia gyarmat új kormányzója. Murray feltett szándéka volt, hogy Virginia területét kiterjeszti északnyugati irányban a nemrég megszerzett Ohio-völgy felé. Mivel a terv a különböző indián törzsekkel kötött szerződések megszegését jelentette, harcedzett veteránok letelepítésével kívánta az új határterület védelmét biztosítani. A vállalkozást John Connally, a pittsburgh-i milícia parancsnoka kezdte el végrehajtani. A területen élő saúni indiánok természetesen nem nézték jó szemmel a gyűlölt fehérek újabb terjeszkedését, s a velük nemrég kötött szerződés megszegését. Miután nem sikerült szövetséget kötniük az irokézekkel, a saúni törzs egymaga kezdett brit farmokat fosztogatni, telepéseket meggyilkolni, valamint támadásokat intézni az Andrew Lewis tábornok parancsnoksága alatt álló milícia több százada ellen is. Az így kirobbant fegyveres konfliktust nevezzük Dunmore háborújának, mely ugyan nem tartott túlságosan sokáig, s jelentősége sem emelkedett lokális szinten túl, mégis rendkívül kegyetlen és véres tettek sorozatát váltotta ki a hadviselő felekből. A britek részéről ezerötszáz, többnyire ulsteri skót milicista nézett szembe a saúni törzs harcosaival. A fejezetben részletesen olvashatunk a mindkét fél által elkövetett embertelenségekről, és az azok által kiváltott bosszúhadjáratokról is. Végül 1775. február 21-én Dunmore újabb egyezséget és békét kötött a saúni indiánokkal. Dunmore-t azonban minden bizonnyal az amerikai telepések és Westminster egyre romló viszonya készítette a béke megkötésére. Bőven előfordultak ugyanis még ezt követően is csetepaték telepések és indiánok között a határvidéken. Erre a legjobb példát Daniel Boone expedíciója adja. Boone a Cumberland szakadékon átvágva szeretett volna Kentucky-ba eljutni. Céljától azonban mindössze tizenöt mérföldnyire rátámadtak a saúni indiánok, s csak jó szerencséjének köszönhette, hogy nem veszték oda valamennyien.



Időközben kitört az amerikai függetlenségi háború, mely egy időre levette napirendről az indiánok elleni további hadviselést. Helyette a britek és a lázadó telepesek között tört ki fegyveres konfliktus. Larry Hoefling könyvének következő négy fejezetében (*Beginnings of a Revolution, Year of the Sevens, Through the Gap, Revolution on the Frontier*) az amerikai történelem e jeles eseményéről olvashatunk más-más perspektívából. A függetlenségi háború előzményeit és annak kitörését a köztudott történelmi események ismertetésével fejti ki a szerző. Újdonságot abban nyújt számunkra, hogy szó szerint közli a szövegét annak az itthon kevésbé ismert dokumentumnak, melyet egy esztendővel az amerikai Függetlenségi Nyilatkozat proklamálása előtt, 1775. május 31-én jelentettek meg a *South Carolina Gazette* és a *Country Journal* hasábjain. Mivel Thomas Jefferson bizonyíthatóan ismerte ennek az ún. Mecklenburgi Nyilatkozatnak a szövegét, bátran tekinthetjük azt az 1776-os amerikai Függetlenségi Nyilatkozat előzményének és inspirációjának. A Mecklenburgi Nyilatkozatot 1775. május 20-án fogalmazta meg Észak-Karolinában a Mecklenburgi Gyűlés, mely a nyilatkozatban kimondta, hogy felfüggesztik a korábbi alkotmányt, valamint minden brit törvényt és rendeletet semmissé tesznek, eltörölnek, továbbá a korona által kinevezett tisztségviselőket sem ismerik el hivatalukban. A Mecklenburgi Nyilatkozat harmincegy aláírója közül tizenhárman ulsteri skót telepesek voltak.

Ezt követően a tényleges harci eseményekről olvashatunk. Részleteiben olvashatunk a Bunker Hill-i csatáról, valamint az ezt követő hónapok kisebb-nagyobb összecsapásairól szintúgy. Megtudhatjuk a kötet lapjait olvasván, hogy a britek reguláris egységeiken túl minél több, a koronához lojális telepest igyekeztek csapataikba toborozni. Sőt, attól sem riadtak vissza, hogy néger rabszolgákból külön ezredet állítsanak fel. A lojalista Dunmore szabadságot ígért minden rabszolgának, aki az ún. „Hűséges Etiópiai” („*Loyal Ethiopian*”) ezredbe jelentkezett. Az amerikai felkelők csapatait főként a gyarmatok hátszágából érkező pionírok alkották. Ők fegyverforgatásban jártas, harcedzett telepesek voltak, akik otthonaik védelmében szinte naponta néztek szembe a halállal. Virginia és Észak-Karolina határvidéke valósággal hemzsegett ezektől a tapasztalt harcosoktól. Így nem meglepő, hogy George Washington hadseregének bázisát e két gyarmat adta, melyek folyamatos utánpótlással is ellátták az USA majdani első elnökének seregét. Közöttük jelentős számban megtalálhatóak voltak az ulsteri skótok, akiknek eleddig megvetett és

nemkívánatosnak tartott harcias természete most, a szükség idején felértékelődött. Nélkülük, az ő kitarásuk nélkül valószínűleg Washington sem tudta volna a felkelők javára eldönteni a váltakozó szerencsével folyó küzdelmet. Nekik köszönhetően viszont a legnagyobb szükség idején az amerikai főparancsnok mindig fel tudta tölteni csapatait, míg ki nem vívta a végső győzelmet.

Az 1777-es esztendő különösen megviselte a hadviselő feleket. A borzasztóan hideg időjárás különösen megviselte a leharcolt csapatokat. Főként a szerényebb anyagi háttérrel rendelkező amerikai hadsereg szenvedett súlyosabb veszteségeket az ítéletidőben. 1777–78 telén a sereg kétezer katonája veszett oda a fagy, az éhség, valamint a tífusz és a himlő következtében. Továbbá a haderő loállományának jelentős része, mintegy ötszáz ló is elpusztult takarmány hiányában.

Azok az ulsteri skótok, akik éppen nem harcoltak Washington seregeiben, kihasználták az alkalmat, s jó pionírokhöz méltóan tovább nyomultak az amerikai vadonban nyugat felé Kentucky-ba. A telepesek hatalmas szekerekkel indultak neki a viszontagságos útnak. Lisztet, kukoricát, sőt és vetőmagot vittek magukkal, de puszkapor és ólom is megtalálható volt a batyujukban. Mielőtt nekivágtak volna a hosszú útnak, a pionírok megpatkolták lovaikat is, nehogy lesántuljanak út közben. A szekereket kézműves szerszámokkal, szövetekkel, ágyneművel pakolták meg, de semmi dísztárgyat vagy csecsebecsét nem vittek magukkal. A szekerek után kötötték tartalék lovaikat és a teheneiket. A karaván előtt és mögött fegyveres férfiak őrködtek, mert állandóan számolni lehetett indiánok, vagy haramiák támadásával. A kalandos és többnyire veszélyes utat követően a telepesek olyan helyet kerestek, ahol volt elég fa a házépítéshez, legelők az állattenyésztéshez, valamint közeli vízforrás. A sok vállalkozó kedvű pionírnak köszönhetően Kentucky keleti régiói szépen lassan benépesültek. 1780-ra a telepesek délnyugati irányban, nagyjából ötven mérföldre terjeszkedtek a legelső Kentucky telephelytől, Harrodsburgtól. Itt már megváltozott a táj képe is; a sűrű rengeteget felváltotta a füves préri, ameddig a szem csak ellátott. Kentucky kormányzata, hogy ösztönözze a letelepedést az állam területén, 1794-ben elrendelte, hogy minden telepes, aki 1798 előtt két acre földterületet feltört és körbekerített, valamint azon kukoricát termeszt, további kétszáz acre földterületet kapjon fáradozásainak elismeréséül. Ezt követően a könyv szerzője oldalakon keresztül ismerteti azokat az ulsteri skót családokat, akik hatalmas földterület birtokosaivá váltak Kentuckyban.

A Függetlenségi Háború ideje alatt a harcok kiterjedtek a gyarmatok határterületeire és hátszágára is. Ezért az újonnan alakult Kentucky-ban is védelem gyanánt felállítottak helyi erőket. A britek a Nagy Tavaktól egészen Kentucky-ig megpróbálták kiterjeszteni a hadszínteret. Ahová reguláris csapatokat nem tudtak küldeni, oda lojalistákból álló gyarmati egységeket küldtek, esetleg indián törzseket tüzeltek fel fosztogatásra. 1780-ban a britek Cornwallis tábornok parancsnoksága alatt elfoglalták Dél-Karolinát. Észak-Karolinában ezt követően pánik tört ki, mert fennállt a veszélye, hogy a brit csapatok bármelyik pillanatban megtámadhatják a gyarmatot. Ekkor jutott Cornwallis fülébe a hír, hogy a virginiai Abraham Buford ezredes négyszáz ulsteri skót élén Charleston felé közeledik. A brit főparancsnok Banastre Tarleton, a Brit Légión (*British Legion*) parancsnokát bízta meg a feladattal, hogy csapjon le a virginiaiakra. Tarleton a több napos meneteléstől elcsigázott ulsteri skótokat Waxhaw mellett könnyedén bekerítette, majd katonáival és a 17. könnyűdragonyosokkal kegyelmet nem ismerve lekasabolta őket. Ez, a „Tarleton mészárlásaként” elhíresült esemény súlyos hatással volt a helyi politikára is. Az eddig lappangó belső ellentétek felszínre kerültek, s harcok törtek ki lojalisták és lázadók között. A lojalisták a brit hadsereg erejének megnyilvánulását látták a Waxhaw melletti mészárlásban, míg a lázadók keserősége a vereséget követően gyűlöletté fokozódott. Két héttel az összecsapás után az ulsteri skótok Mecklenburg megyében gyülekeztek, ahol Rutherford tábornok parancsnoksága alatt megpróbálták felkészülni az Észak-Karolina elleni esetleges brit támadásra. Erre azonban ekkor még nem került sor. Helyette a mai Lincolntown mellett csaptak össze a helyi erők egymással egy malom elfoglalásának apropóján. A csetepatéből a lázadók kerültek ki győztesként, de nem igazából volt tétje a dolognak, hiszen az egymással szembenálló katonák egyaránt Észak-Karolina fiai voltak. Cornwallis viszont szeptember 20-án bevonult Charlotte-ba, melyet főhadiszállásául jelölt ki. Nem érezhette viszont magát egy pillanatra sem biztonságban, mert a lázadók orvlövészei folyamatosan szedték áldozataikat katonái közül. A britek egy pillanatra sem hagyhatták el életük veszélyeztetése nélkül a tábor területét. Hiába küldött ki kisebb csapatokat élelemért, az ulsteri skót telepesek saját farmjaikat is felgyújtották, csak nehogy az ellenség kezére kerüljön bármi is. Ráadásul egy lódarazsoknak nevezett ulsteri skót alakulat James Thompson vezetésével folyamatosan rajtaütött a rekviráló brit katonákon. Gyakorlatilag gerillaháborút folytattak Cornwallis csapatai ellen.

Volt még egy jelentősebb összecsapás Észak-Karolinában King's Mountain mellett, ahol a lojalista Patrick Ferguson nézett szembe a felkelőket vezető Daniel Morgannel. A kétszeres túlerőben lévő Morgan bekerítette, majd heves tűzpárbajban legyőzte Fergusont. Az összecsapásban mintegy kétszázötvenhárom ember vesztette életét,<sup>6</sup> kétszázhuszonötven megebesültek,<sup>7</sup> valamint további hétszázötvenhat lojalista katonát a lázadók foglyul ejtettek. A hír hallatára Cornwallis feladta Charlotte-ot, s visszavonult Dél-Karolinába.

A kötet tizenkettedik fejezetéből (*Early Day Kentucky*) megtudhatjuk, hogy habár továbbra is élénk harcok folytak a gyarmatok hátszágában, a függetlenségi háborút voltaképpen 1781-ben a virginiai Yorktown mellett vívott csata döntötte el, ahol a britek döntő vereséget szenvedtek Washington csapataitól. Ezután a telepesek ismét az indiánok ellen fordulhattak, akik földjeik védelmében állandó fenyegetést jelentettek a folyamatosan előrenyomuló pionirok számára. A következő évtized ennek jegyében telt el, s a fehér telepesek számos katonai expedíciót vezettek a cseroki, a saúni és az ohioi indiánok ellen, hogy nyugat felé űzzék őket. Ezzel párhuzamosan tovább folytatódott Kentucky megye kiterjesztése. 1780-ban Virginia kormánya hozzájárult, hogy az eredeti Kentucky megyét három kisebb megyére bontsák. Így jöttek létre a Lincoln, Fayette és Jefferson megyék. Ezt követően, 1784-ben alapították Nelson megyét, 1785-ben a Bourbon, Mercer és Madison megyéket, majd 1788-ban Mason és Woodford megyét. Természetesen Kentucky településhálózata és úthálózata is folyamatosan fejlődött, a lakosság száma pedig nőtt. Egyre gyakoribbá váltak a egyes házasságok a különböző eredetű telepesek között, és az ulsteri skótok kulturális elszigetelődése sem volt már olyan élesen elkülönülő, mint néhány évtizeddel korábban. Mindazonáltal még a XIX. században is fontos identitással bírt az ulsteri skót vérvonallal.

A következő fejezet (*Out of Shenando*) elején a Shenandoah-völgy többnyire ulsteri skót telepeseinek a függetlenségi háborúban játszott szerepével ismerkedhetünk meg. Megtudhatjuk, hogy a terület folyamatos emberi utánpótlással látta el George Washington és Andrew Lewis csapatait. Annyira komolyan vették a Nagy-Britannia elleni háborút, hogy azokat a telepeseket, akik nem voltak hajlandóak eleget tenni hadviselési kötelezettségeiknek, komoly pénzbírsággal sújtották. Azonban még így is sokan maradtak távol a harcotól, és inkább

<sup>6</sup> Ebből kétszázhuszonöt lojalista, huszonnyolc lázadó volt. 144. old.

<sup>7</sup> Százhatvanhároman voltak közülük lojalisták, hatvanketten lázadók. 144. old.

kifizették a bírságot, mintsem magára hagyják gazdaságaikat.

Az 1783-as párizsi békeszerződés után a Shenandoah-völgy vállalkozó szellemű és kalandvágyó telepesei immáron korlátozások nélkül vághattak neki az újabb termékeny földek felkutatásának és feltörésének. Larry Hoefling a könyvnek ebben a részében személyes példákon keresztül ismerteti az ulsteri skót pionírok erőfeszítéseit, hogyan vágta utat maguknak a végtelen amerikai erdőségeken és prériken keresztül Tennessee, majd Texas felé. Talán a legérdekesebb mindezek közül Sam Houston története, akit gyerekkorában elraboltak a cseroki indiánok, s tizenkilenc esztendő koráig közöttük élt. Ezt követően önként jelentkezett a 7. Tennessee gyalogezredbe, majd a 39. gyalogezred kötelékében, Andrew Jackson parancsnoksága alatt harcolt a britek ellen az 1812-es brit–amerikai háborúban. A harcokban súlyos sérüléseket szenvedett, így feladta az aktív katonai szolgálatot. Helyette az ügyvédi, majd a politikusi pályát választotta. Politikai karrierje felívelését mutatja, hogy 1827-ben Tennessee állam hatodik kormányzójának választották. Két esztendővel később azonban családi okokra hivatkozva lemondott a kormányzóságról és Texasba vándorolt. Itt a hadsereg főparancsnoki tisztét töltötte be. A Mexikó elleni győztes háborút követően 1836-ban a Texasi Köztársaság elnökévé választották. Magát az új fővárost is róla nevezték el. Texasi elnökként az Egyesült Államokhoz való csatlakozást szerette volna elérni, de ezt minden erőfeszítése dacára sem sikerült neki megvalósítania. Élete alkonyán visszavonult a politikától, s 1863. július 26-án, mint egyszerű texasi polgár adta át lelkét az örökkévalónak.

A könyv utolsó fejezeteiben (*Life at the Cross Roads; Hanging Fork to Hustonville*) Kentucky telepeseinek mindennapjairól olvashatunk. A terület a lakosok többszöri kérését követően 1792-ben vált önálló állammá. 1790–'96 között sikeres határháborút vívta a területeiket foggal-körömmel védő indiánok ellen. Ezután a társadalmi élet széles körű fellendülése jellemezte Kentuckyt. Általánosan elterjedt a jogi ügyek (perek, végrendeletek)

bírságokon történő rendezésének gyakorlata. A presbiteriánus egyház a hívek nagy létszámának köszönhetően az állam legjelentősebb vallási intézménye lett. Folyamatosan nőtt a presbiteriánus gyülekezetek és templomok száma. Végül is ez utóbbi tényező jelentette a folytonosságot a mindenkorai ulsteri skót közösségek között. Mikor I. Jakab angol király 1609-ben meghirdette az észak-írországi Ulster tartomány kolonizációját, a vállalkozó kedvű skót telepesek új otthonaikba is magukkal vitték protestáns vallásukat, amihez körömszakadtáig ragaszkodtak a legnagyobb szükség idején is. Legyen szó akár a katolikus írek folyamatos zaklatásáról, Cromwell kegyetlen elnyomásáról, vagy akár Orániai Vilmos anglicizációjáról. Az Atlanti-óceán túloldalán, Amerikában is mindig prioritást élvezett az ulsteri skót közösségek értékrendjében vallásuk, vallási szokásaik és egyházuk megtartása. Jellemük ezen faktorához kései utódaik is hűségesek maradtak. Mind Pennsylvániában, Virginiában, a Karolinákon, Kentuckyban és Tennessee-ben presbiteriánus egyházakat és gyülekezeteket hoztak létre az egykori ulsteri skót telepesek és azok utódai. A könyvet a szerző azzal fejezi be, hogy Ambrose Huston és felesége 1881-ben megalapították a Missouri Presbiteriánus Egyházat, így állítván méltó emléket az ősöknek.

Összegzőképpen megállapíthatjuk, hogy a kötet eleget tesz a címben foglaltaknak, és a szerző célkitűzéseinek. Részletesen tárgyalja az ulsteri skótok által lakott amerikai brit gyarmatok helytörténetét úgy, hogy közben elhelyezi azt az egyetemes történelmi folyamatokban. Fontos szakirodalomként használhatják a könyvet azok is, akik a korai amerikai élet és életmód iránt érdeklődnek. A legnagyobb haszonnal kétséggkívül azok az amerikai emberek forgathatják a munkát, akik esetleges felmenőiket szeretnék felkutatni az egykori ulsteri skót telepesek között. Larry Hoefling ugyanis hosszú-hosszú oldalakon keresztül közöl részletes névlistákat az egyes csatákban, hadjáratokban részt vevő ulsteri skót katonákról. A könyv értékes alkotás, a szerző alapos kutatómunkájának magas színvonalon megírt eredménye.

BIRÓ TEOFIL